

Literatură și propagandă: Editura Cartea Rusă de Letiția Constantin

România literară nr. 25

Într-o poezie publicată în revista "Veac nou" din ianuarie 1945, A. Toma celebra înființarea Editurii și Librăriei ARLUS-Cartea Rusă (decembrie 1944, respectiv ianuarie 1945) drept un act civilizator major:

"La inaugurarea librăriei Cartea Rusă

Rafturi de bibliotecă, mese cu cărți, librărie - / Oare-am pătruns în comoara din "Nopti una o mie?". / În juru-mi fioruri se ȝes de tainică vrajă / Și-n umbră eu caut Duh pus comorii ca strajă. /

"Sesam, te deschide!" șoptesc eu atunci, prins de teamă, / Și iată: coperti sar în lături ca uși care cheamă. / Și cărțile nu mai sunt cărți, înân>negrită hârtie - / Văd săli încărcate cu scule de-naltă magie. /

Ușor ating una - deodată răpit sunt în zbor - / Văd feerice țări: cartea mea-i fermecatul covor! / Minuni peste tot - dar în ochi mi le sorb mai cu sete / Din Republica marei dreptăți cu frățești soviete. /

Altă carte ridic: am atins aladinica lampă! / ȚPoruncește!t' rostesc două Genii sărind dintr-o stampă. / "Eu lumea de mâine vă cer, cea ferică în toate". / "Noi - Lenin Stalin suntem. Ajutați - și se poate. /

În fiecă carte de-aici, noi vracii, noi magii, / Descântat-am în negre buchi luminoase miragii, / Și lozinci și puteri am închis ce înfăptuiesc vise / Ca pe haos de iad să puteți răsădi paradise".

A. Toma, București, 10 ianuarie 1945".

Două tipuri de cărți pot fi deduse din acest expozeu care plasează cititorul într-un teritoriu problematic, recte înaintat-agitatoric, între Aladin și Faust... Fatalmente, oricât de lipsită de calitate (literară) era, chiar și pentru simplul motiv că era o expunere versificată, poezia lui A. Toma era o dovadă că producțiile literare au o natură subversivă, dat fiind că, citind-o, te puteai întreba: Cât de faustic este Poetul?, Cât de

mefistofelice sunt cele două Genii (care, de altfel, formează un continuum, dat fiind că nu sunt despărțite nici măcar de virgulă)?

Intenția mitologizantă, registrul religios sunt evidente în această poezie care avea menirea de a injecta esențele tari ale ideologiei și retoricii comuniste.

"Cartea trebuie să fie un îndreptar"

Le livre dans la République Populaire Roumaine, broșură apărută în 1953 și dedicată problematicii cărții în RPR [1], pe care trebuie să o asociem, dat fiind aspectul grafic îngrijit, ponderea materialului iconografic, redactarea textului într-o limbă străină, cu o campanie de promovare (de pildă, legată de participarea RPR, în 1952, la Consiliul Mondial al Păcii, ținut la Viena, la care fuseseră formulate și câteva recomandări privind politicile culturale), indica drept campioană, în materie de literatură sovietică, Editura Cartea Rusă, care publicase, în cei 9 ani de activitate, 1.468 de titluri (dintre care, 406 în limbile minorităților), în 20.750.000 de exemplare [2].

Să observăm că, dacă perioada interbelică își găsisse ascendența, în ceea ce privea politica de carte, în direcția deschisă după 1850, fiind așadar sensibilă la "agreabil", "atractiv" și "îndulcitoare spre lectură", epoca de după 1944 va face apel la cea pașoptistă: activitatea editorială era din nou "serioasă", menită în primul rând instruirii (politice, de data aceasta).

Într-o conferință cu titlul Cultura în Uniunea Sovietică, ținută în 25 ianuarie 1948 la Ateneul Român, Iorgu Iordan, proaspăt întors din URSS, vorbea despre "înlesnirea și răspândirea creațiilor culturale" ca despre unul dintre fundamentele societății sovietice. Dat fiind că socialismul însuși era "un produs, de calitate superioară, al culturii" [3], statul sovietic își propunea să obțină o "masă cultivată", punându-i la dispoziție o cultură "generoasă, umanitară". În viziunea partidului, literatura, teatrul, cinematograful aveau, finalmente, aceeași prețioasă calitate ca și presa: aceea de a întări solidaritatea maselor.

Exercitând o influență la fel de mare ca școala, instituțiile cărții reprezentau o miză extrem de importantă pentru succesul pe termen lung al sistemului comunist. În acest context, publicarea scriitorilor sovietici se va bucura și la noi, după 1944, de suportul unei ample campanii de propagandă.

Încă de la înființarea sa, Asociația ARLUS a avut ca prim-obiectiv, conform Statutului publicat în 17 decembrie 1944, deschiderea unei secțiuni cu denumirea Cartea Rusă. Această secțiune avea ca sarcină crearea unei edituri și a unei librării [4].

Dacă revista "Veac nou" a fost - în calitate de oficios al asociației - principalul "canal de emisie" a mesajelor cultural-ideologice ale puterii instalate în România după 12 septembrie 1944, când era semnată Convenția de Armistițiu, Editura Cartea Rusă o va secunda îndeaproape. Neputând dispune de avantajul de care se bucură în general presa - un impact (și deopotrivă un răspuns) rapid - editura oferea, prin compensație,

acel tip de mesaj "cu greutate", fie că era vorba de titluri oferite în colecții de popularizare și propagandistice, fie de cele apărute în colecții specializate în cultura "înaltă".

În decembrie 1944 când își începea activitatea, editura era pregătită să-și croiască un loc generos între instituțiile editoriale deja existente, dintre care cele mai prestigioase erau Editura Fundațiilor Regale și Cartea Românească. În cea de-a doua parte a anului 1944, își reluaseră activitatea în legalitate Editura PCR (PMR) și Editura Scânteia. În numărul din 6 octombrie 1945, "Veac nou" semnala, în articolul Ce vom ceti anul acesta?, faptul că, din totalul titlurilor publicate, cele mai multe erau traduceri și că numărul de instituții editoriale crescuse semnificativ în ultimul an. De la finele lui 1945, se alătura și Editura de Stat, care anunța că "își va publica în curând programul editorial, lung și copios" [5].

Presa de stânga abunda în atacuri și invective la adresa unora dintre scriitorii și editurile indezirabile. Număr de număr, începând cu septembrie 1944 când este reînființat, "Scânteia" va ține sub foc continuu instituțiile culturale, coordonând marea campanie de epurare. Și "Veac nou" este implicat în această campanie de epurare și, la schimb, de propagandă a culturii sovietice, furnizând "singurei filosofii pertinente a prezentului". Dacă în numărul din 17 decembrie 1944 publicația vorbea despre Otrava cărților didactice de dinainte de 23 august 1944, în cel din 1 septembrie 1945 afirma: "Dacă s-ar face un bilanț al tipăriturilor apărute în acest an, poate că s-ar constata o scădere a producției literare, explicabilă prin absența atâtor scriitori cari, în cel mai bun caz, n-au participat, n-au trăit, n-au simțit măreția ceasurilor de față. Această absență marca nu o neutralitate, nici acea falsă, superbă izolare a turnului de fildeș, ci în frecvente cazuri însăși adversitatea" [6].

În numărul 44 din 5 octombrie 1946, în plină campanie electorală, noua producție editorială românească era zugrăvită drept "un corolar al unor vremuri noi". Tonul publicației era și mai acid în ceea ce privea editura "de tip vechi", pe care, încet, dar sigur, o lăsam în urmă: "A mai fost o vreme ș...ț când în editurile - unele transpuse în poziția de întreprinderi negustorești, altele lucrând sub imperiul normativelor absurde - au fost publicate foarte puține cărți necesare intelectualului și destul de numeroase tipărituri de tămâieri rău scrise sau nefolositoare ș...ț să amintim editorilor care se mai înfățișează dinaintea publicului acestui an 1946 cu zaharatele non-sensuri ioneloteodoriene ș...ț că sfârșitul acestui război, că această pace pretind ș...ț o literatură generatoare de suflete noi, constructoare de platouri proaspete de activitate omenească" [7].

Poezia lui A. Toma La inaugurarea librăriei Cartea Rusă, redată la începutul acestui articol, era gândită ca un decoct de "viziuni pure" și "cugetări lucide", oferit unui cititor mult timp frustrat de imposibilitatea de a avea vreo perspectivă către Marea țară de la Răsărit. Acest cititor era anunțat că, prin amabilitatea Asociației ARLUS, i se pune la dispoziție vehiculul mult așteptat - cartea de tip nou.

Literatura vecinilor noștri de la Răsărit, spunea N. Moraru, viitorul redactor-șef al revistei "Veac nou", este atât de imensă, încât simți că "te afunzi ca într-o mare în plină furtună". Doar cel care parcurge cărțile marii culturi sovietice poate pătrunde misterul, "pentru

mulți nedelegat", al felului în care "un simplu muritor poate să devină erou, un țăran neștiutor de carte - poet de frunte și o lume înapoiată - leagănul civilizației veacului al 20-lea" [8]. Mirajul mefistofelic pe care se sprijină aserțiunea este evident...

Cititorul român înțelegea pentru prima dată cât de indispensabil era pentru sine acest produs. Prin intermediul editurii, "încetul cu încetul, n-a mai rămas nici un om de bună credință care să nu fie pătruns de măreția civilizației sovietice" [9]. Cu ajutorul acestor cărți, "Silabisim un limbaj nou. Sunt încă multe nedumeriri ca după o trezie târzie ș...ț o lume nouă trebuie să se nască pe baze noi materiale" [10].

Numărul 2 din "Veac nou", din 17 decembrie 1944, consemnează deja cele 8 puncte ale planului editorial al Cărții Ruse: - traduceri din scriitori sovietici și clasici ruși; - autori occidentali democrați; - scriitori români democrați; - cărți pentru copii și tineret; - cărți de popularizare; - lucrări privind viața și cultura sovietică.

În același număr era oferită și o bibliografie conținând primele titluri apărute la Cartea Rusă (A.N. Ostrovski - Așa s-a călit oțelul, Ilya Ehrenburg - Puterea cuvântului, Petre Constantinescu-Iași - Educația publică în Uniunea Sovietică; Femei-eroi ale Uniunii Sovietice, Administrația în URSS), precum și câteva dintre cele aflate în pregătire: Mihai Beniuc - Antologia poezilor sovietici; A.P. Cehov - Opere alese; N.V. Gogol - Taras Bulba; A. Malraux - Speranța; L. Aragon - Cartierele fericite; John Dos Passos - 1918, și Paralela 45; J. Steinbeck: - Cartierul Tortila, W. Faulkner - Lumină de august.

Primul bilanț al activității este celebrat în mai 1945, cu ocazia primului Congres ARLUS (20-23 mai 1945). Astfel, în articolul Activitatea Editurii Cartea Rusă-ARLUS, S. Maximilian comunica următoarele cifre privind primele 4 luni de activitate a acesteia (decembrie-martie): 34 de titluri în 325.000 de exemplare [11].

În rapoartele prezentate cu ocazia Congresului, atât Simion Oeriu, în calitate de secretar general al ARLUS, cât și Mitiță Constantinescu, în calitate de președinte al secției Cartea Rusă [12], descriau evenimentele din prima etapă a activității editurii, când fuseseră multiplicat 38 de volume primite prin amabilitatea VOKS, "această organizație de înaltă cultură din Uniunea Sovietică, care ține strânsă legătură cu multe țări din Europa, ca și de dincolo de ocean" [13]. Chiar dacă până în 7 aprilie 1945 editura nu dispusese de un local propriu, în decurs de doar 6 luni a reușit să editeze 64 de cărți, într-un tiraj de 289.000 de exemplare - cifră record: "Nici una dintre instituțiile de editură n-a putut să realizeze acest record de tipărire și imprimare, nu pentru cărți sovietice, dar pentru cărți românești!" [14]. Potrivit unor date oferite șapte ani mai târziu (în numărul din 3 iulie 1952 al revistei "Veac nou"), la finele anului 1945, editura publicase 99 de cărți (cifra se referea doar la beletristică), într-un tiraj de 820.000 de exemplare.

Numărul de titluri ajunsesse în august 1946 la 100, iar până la finele anului urmau să apară încă 57 de titluri [15]. În luna octombrie a aceluiași an, cu ocazia Zilei Prieteniei Româno-Ruse (20 octombrie), C.I. Parhon, președintele ARLUS, aducea un omagiu Cărții Ruse și lui Mitiță Constantinescu, datorită muncii cărora poporul român și-a putut da seama de nivelul superior al culturii popoarelor din URSS [16].

În anul 1949, un apogeu al campaniei de propagandă și de agitație, numărul de titluri publicate de editură ajunsese la 601, într-un tiraj total de 6.711.200 de exemplare. Aceste cifre sunt semnificative pentru trendul de după abdicarea forțată a Regelui Mihai I și proclamarea Republicii, dat fiind că ele erau aproape de două ori mai mari decât cele raportate în 1948 (247 titluri, în 2.500.000 de exemplare) [17]. Până în noiembrie 1949, cifra urcase la 676 titluri, în 7.700.000 exemplare, iar pentru 1950, erau anunțate 154 de titluri noi și 84 de reeditări.

Politica editorială a Cărții Ruse va seconda și reflecta fidel toate etapele ideologizării, precum și "războaiele culturale" care debutează din a doua parte a anului 1944 și în care asociația, cu toate secțiunile sale, va fi puternic implicată. Astfel, nu e deloc întâmplător faptul că, de parcursul anilor 1948-1949, când conflictul dintre vestul putred și retrograd și estul umanist, progresist și pacifist devine din ce în ce mai "ascuțit", cărțile și broșurile cu tematică propagandistică au o pondere mai mare [18]. Este semnificativ, în acest sens, faptul că, în 1949, editura a publicat în română, maghiară, germană, sârbă și ucraineană o serie de volume precum: Oamenii culturii și științei din Uniunea Sovietică apără pacea; Părerea oamenilor simpli din Uniunea Sovietică despre pace; Antologie de poezii despre pace și democrație, la care se adăuga un album "cu fotografii și texte lămuritoare", având ca titlu URSS în fruntea luptei pentru pace [19].

În noiembrie 1950, este comunicat un tiraj de 1.105.000 (din care 673.000 erau broșuri agitatorice) [20]. În martie 1952, sunt oferite cifre globale, pentru perioada 1944-1951 [21]: 1.311 titluri (reprezentând însă exclusiv traduceri din literatura rusă) în 18.990.000.470 de exemplare! Cu același prilej, este oferită și cifra totală de titluri în versiune românească [22]: 1.069, printre cărțile de succes numărându-se cele ale lui Mihail Șolohov [23], A. Fadeev, N. Ostrovski, Maxim Gorki, L.N. Tolstoi, N.G. Cernâșevski, A.P. Cehov, M.I. Lermontov [24].

În octombrie 1954, cu ocazia Adunării Festive de deschidere a Lunii Prieteniei Româno-Sovietice, editura anunță un total de 1.850 de titluri în 25.000.000 de exemplare.

Din totalul de titluri apărute la Cartea Rusă în perioada 1944-1954, în bibliotecile publice din România se mai păstrează astăzi doar 850 de titluri editate în perioada 1944-1968 [25]. Dintre acestea, doar cca. 500 de cărți din cele publicate în intervalul 1944-1954. Dat fiind că foarte multe dintre titlurile apărute, mai ales în primii ani de funcționare, erau destinate muncii de propagandă și agitație, este justificată presupunerea că ele nu s-au păstrat în integralitate tocmai pentru că erau ediții "de lucru" [26].

După o creștere a numărului de titluri, în prima perioadă de funcționare (1944-1945), în anii 1946 și 1947 acesta scade în mod sever (33 titluri în 1946, respectiv 35 în 1947). Fenomenul trebuie corelat atât cu atmosfera tensionată din preajma alegerilor din 1946, precum și cu evenimentele care au premers abdicării regelui și proclamării RPR. Cu siguranță, în acești ani, strategiile s-au concentrat mai mult pe mijloacele de comunicare rapidă (presă, conferințe, spectacole, manifestații "spontane" etc.), dar și pe cărțile agitatorice, de consum imediat, expuse mult mai mult perisabilității.

Cifrele încep să crească din nou din 1948, primul an al dictaturii proletare. Nu e deloc întâmplător că în anii 1949-1952 avem un vârf de creștere (149 în anul 1949; 130 în 1950; 207 în 1951 și 122 în 1952). În intervalul 1951-1958 se manifestă o anume stabilizare a producției (o cifră medie de 60 de titluri), fapt care trebuie interpretat și ca un efect al maturizării instituției editoriale. De altfel, după anul 1950, o bună parte din producție va fi formată din titlurile și autorii de prestigiu (din zona culturii "înalte"), lucru valabil mai ales în ceea ce privește colecțiile literare. De la finele anilor '50 și până la încetarea activității, se poate observa din nou o scădere semnificativă a numărului de titluri.

O parte dintre cei care prefațează volumele sunt și traducătorii acestora (Al. Philippide, Lucian Boz, Petre Solomon, Ion Biberi, Mihai Beniuc etc.). Altă categorie de prefațatori era cea a vocilor de autoritate (ideologică): N. Moraru, Ion Călugăru etc.

Multe dintre prefețe sunt preluate direct din ediții rusești, semn al unei neîncrederi în capacitatea cititorilor profesioniști români de a înțelege corect universul literar sovietic. În multe cazuri nu este precizat traducătorul, ediția nu are un prefațator sau un minimum discurs de escortă (nu este doar cazul cărților de propagandă și de popularizare, ci și al celor de beletristică). Mai ales în primii ani, avem de-a face cu volume editate în grabă.

Cartea Rusă a dispus de un număr de 25 de colecții, care articulează tematic dezideratele ideologice anunțate în programul publicat în decembrie 1944 (din 1945, colecțiile: Literatura pentru copii, Colecția ARLUS, Literatura politică și militară, Clasicii Ruși, Literatura sovietică, Literatura progresistă; Studii și documente românești; din 1946: Știința pentru toți; din 1947: Călăii Europei; din 1948: Literatura pentru toți; din 1950: Biblioteca analelor româno-sovietice; Colecția satului; De vorbă cu sătenii; din 1953: Lectura; din 1954: Monografii; din 1955: Muzica pentru toți; din 1957: Mica bibliotecă critică; din 1958: Meridiane; Studii critice de artă; Arta pentru toți; din 1959: Biblioteca tânărului muncitor).

Cele mai longevive colecții, unele dintre ele depășind numărul de serie 100, au fost: Știința pentru toți, Clasicii Ruși, Literatura pentru toți, Colecția ARLUS, Biblioteca pentru toți și Lectura.

Cataloagele bibliotecilor românești păstrează și câteva volume editate nu la București, ci în provincie. Iată câteva exemple: Vladimir G. Korolenko - Opere alese (Timișoara: Cartea Rusă, 1953-1955); A.N. Ostrovski - Teatru (ed. a 2-a rev. Cluj: Editura ARLUS-Cartea Rusă, 1953); T. Popova - Borodin (ȘSibiuț: Cartea Rusă, 1954). Deși nu deținem multe date despre amploarea activității editoriale a departamentelor din provincie ale Cărții Ruse, presupunem că, la nivel de orașe, nu a existat propriu-zis un plan editorial. Cărțile au fost publicate aici cel mai probabil ocazional și ele au servit necesităților organizării activităților cultural-agitatorice din teritoriu.

Dintre cei 335 de traducători, doar 125 au tradus minimum 2 titluri (adică 38%), cei mai activi fiind: Rostislav Donici, Al. Philippide, Ada Steinberg, Izabela Dumbravă, George Lesnea, Andrei A. Ivanovski, Tatiana Berindei, Eusebiu Camilar și Cezar Petrescu [27].

La începutul anilor '40, cititorii care să aibă acces la limba rusă, cu excepția celor din zona Basarabiei și Bucovinei, erau în general destul de puțini. Acest lucru era evident inclusiv pentru Asociația ARLUS, dat fiind că, în numărul 2 din "Veac nou", de exemplu (17 decembrie 1944), se afirma: "Atât de spinoasa problemă a traducerilor va fi rezolvată prin concursul neprețuit pe care îl vor da cei mai de seamă scriitori români" [28]. Se găsisese o soluție pentru această problemă extrem de dificilă, întrucât editura își propunea să publice într-un ritm alert, iar traducătorii erau puțini. Desigur, prin intermediul Librăriei Cartea Rusă erau aduse cărți și presă de la Moscova, dar ele se adresau fatalmente unui public încă restrâns și, în consecință, nu puteau produce impactul de masă scontat.

O parte dintre acești scriitori-traducători erau cunoscători de limba rusă (cum era, de pildă, N. Moraru, originar din Tighina-Basarabia și fost ilegalist), alții învățau probabil "din mers", fiind cooptați ca prim-interpreți ai culturii rusești, unii dintre ei pregătindu-se să ocupe posturi diplomatice (cazul lui Mihai Beniuc, prezent ca traducător și prefațator, care între 1946-1948 va fi consilier cultural al ambasadei României la Moscova.)

După aproape un an de activitate, această strategie dăduse deja roade bogate. Gruparea în jurul Cărții Ruse a unui grup din ce în ce mai mare de scriitori, traducători și artiști plastici, se spunea într-un articol din "Veac nou", "a creat un spirit de emulație" - "Atât creatorilor de cultură, cât și consumatorilor li s-au înfățișat perspective noi" [29], care promiteau să genereze "o nouă cultură", tocmai datorită efortului de a ajunge la o viziune asupra felului în care trebuie reflectate aceste opere, datorită dezbaterilor care se iscau în jurul transpunerilor în limba română, ce funcționau ca niște "corective" [30].

Pe parcursul anului 1954, "Veac nou" lansa o anchetă la care erau invitați să participe scriitori și traducători consacrați. Deschisă la finele epocii staliniste, această dezbatere își permitea să transgreseze, în bună măsură, cercul strâmt al ideologiei, analizând și unele aspecte "formaliste" ale muncii de traducere. Primul care se pronunța era Cezar Petrescu [31], care se putea lăuda, nu numai la Cartea Rusă, cu o bogată experiență de traducător. După o trecere - "canonică" - în revistă a produselor meschine, prost croite, ciuntite și fără perspectivă ale "industriei deșeurilor literare" de dinainte de 1944, Cezar Petrescu vorbea despre soluția utilizată de edituri la finele anilor '40: acel binom traducător-stilizator, ce presupunea un sistem complex de confruntări și revizuii ale textului, uneori chiar cu excese ce au condus la alterarea armoniei textului original.

Și Demostene Botez, scriitorul care în 1962 vorbea, în broșura Prin URSS apărută la Editura Tineretului, despre grandoarea aproape egipteană a arhitecturii sovietice și despre ospitalitatea colhozurilor, are numai cuvinte dure la adresa editurilor interbelice (goana după câștig le-a împins să cultive pornografia și criminalitatea, iar lipsa unei perspective ideologice - o traducere belferească [32]). El formulează însă și câteva observații pertinente legate de editurile prezentului: lipsa unui program coerent de opere complete, semn al unei carențe culturale, tendința unora dintre traducătorii-stilizatori de a imprima textului propriul stil, etc.

Revenit în dezbaterea publică după o interdicție de 2 ani [33], Iorgu Iordan solicita traducătorului o bună cunoaștere a limbii textului original, găsind, în acest sens, neajunsuri în cazul lui Cezar Petrescu și al Otiliei Cazimir și, prin contrast, cuvinte de laudă pentru un traducător de elită precum George Lesnea [34].

La acel moment încă aflat sub "observație clinică", după ce, timp de mai bine de 6 ani, opera sa fusese pusă la index, Tudor Arghezi alege să utilizeze în articolul Edituri și tălmăciri [35] obișnuitul discurs de polemist, din păcate cu multe accente oportuniste. Astfel, el evocă epoca de dinainte de 1944 ca fiind, în materie de editare, monopolul "băieților de prăvălie lăcomiți". Arghezi lega calitatea traducerii de afinitatea de stil între traducătorul-scriitor și autor [36].

În august 1954, "Veac nou" anunța închiderea anchetei, manifestându-și nemulțumirea că nicio editură, nici măcar Cartea Rusă, nu răspunsese apelului său. Dezbaterile "în spirit critic și autocritic" cunoșteau - din nefericire, doar pentru scurt timp - o sincopă.

Prefetele oferite ca instrumente de interpretare a operelor diferă ca valoare. Multe dintre acestea sunt aproape exclusiv dogmatice. Distanța culturală între discursurile unor personalități, precum Perpessicius și Al. Philippide și cel al lui N. Moraru ori Ion Călugăru este evidentă, chiar dacă și primele sunt marcate de elemente de circumstanță.

Una dintre prefetele în care N. Moraru își dă adevărata măsură este cea la romanul Verei Panova - *Tovarăși de drum*. Oamenii pe care Vera Panova îi zugrăvește sunt "oameni din masă" pe care autoarea i-a ridicat "în văzul lumii întregi", pentru a arăta "cum au fost ei educați, crescuți, îndrumați de realitatea sovietică" [37]. Romanul impresionează și prin arhitectură - senzația că în cadrul unei povestiri sunt mai multe. "Arhitectura aceasta a fost utilizată de scriitori". Unul dintre aceștia era numitul Aldous Huxley, "în romanul său de "idei" *Contrapunct* (sic!)", însă "Cât de slab încheiat apare și...! acest roman englez, cât de artificiale sunt legăturile! De ce?": pentru că lui Huxley nu-i reușește ce-i reușise Verei Panova: ca destinele să se unească într-un tot activ, combativ, și nu să se împrăștie! [38]

Deși editura își trecea în program, la loc de frunte, editarea unor scriitori progresiști români și occidentali, în realitate, intenția a rămas mai mult pe hârtie, numărul acestor volume fiind extrem de mic. Din totalul de 1.300 de volume, cca. 370 reprezintă beletristică; așadar, aproape 75% din producție era literatură de propagandă.

În ceea ce privește scrierile autorilor români, numărul acestora este aproape nesemnificativ în economia planului editorial al Cărții Ruse. În intervalul 1944-1954, de pildă, au fost editate cca. 26 de volume (5%). În mod semnificativ, chiar și dintre acestea, mai mult de jumătate au fost publicate înainte de 1948 (15 titluri). Cei 36 autori români publicați de editură între 1944-1968 [39] semnează, aproape exclusiv, volume propagandistice - impresiile de călătorie prin URSS ale lui Mitiță Constantinescu, Mihail Sadoveanu, Petre Constantinescu-Iași, Mihail Roller, Tudor Arghezi, texte argumentative de tipul *Necesitatea prieteniei cu URSS* ori, pur și simplu, broșuri

agitatorice privind belșugul colhoznic, beneficiile aduse de stahanovism, la care se adăugau cărțile celor două autorități autohtone, Lucrețiu Pătrășcanu și Petru Groza.

O carte reprezentativă pentru discursul propagandistic al momentului este *O lună în Uniunea Sovietică*, apărută în Colecția ARLUS în 1946, scrisă de un colectiv de rectori universitari: Al. Rosetti, Andrei Oțetea și Emil Petrovici. Dacă lui Al. Rosetti îi reușea un portret de erou de-a dreptul romantic pentru Stalin, vorbind de trăsăturile fine și părul argintiu ce se răsucesce spre creștet, de certitudinea că te afli în fața unui ideolog-filosof care are deprinderea de a gândi [40], profesorul Oțetea se ocupa de omniprezența lui Lenin, de pregătirea cadrelor științifice și de viața colhoznicilor. La rândul său, E. Petrovici ne asigură că în URSS biserica nu e prigonită - "Încă din avion, zburând peste sute de aglomerații omenești, am observat în mijlocul satelor și orașelor ș...ț biserici bine îngrijite spre care duceau, din toate direcțiile, pârtii prin zăpadă, semn sigur că erau frecventate de credincioși". [41] Autoritățile au grijă să nu jignească sentimentele credincioșilor, deși în timpul războiului civil o bună parte a preoțimii a susținut contrarevoluția [42]. Semn că victoria socialismului era pe cale să se împlinescă, majoritatea populației era, în fapt, "indiferentă în materie de credință", doar populația în vârstă și cea de la țară mai ținea acele "datini" - "În cele mai multe case de colhoznici se mai găsește în colțul dinspre răsărit icoana tradițională cu candela aprinsă [43].

Cât privește literatura română nouă, "realist-socialistă", lipsa sa completă din planul editorial al Cărții Ruse are, în definitiv, o explicație simplă: era modestă cantitativ. Calitatea, în sensul "formalist", nerevoluționar al termenului, oricum nu interesa. Ceea ce așeza literatura sovietică într-o poziție favorabilă, exclusivistă, în politica editorială a Cărții Ruse, nu era nicidecum valoarea scriiturii, ci vigoarea propagandistică și agitatorică validată în cele câteva decenii de experiență proletară. Aveai mai multă încredere într-un lucru cu care veneai "de-acasă", așa că propaganda sovietică a decis să rămână aproape exclusiv la editarea literaturii sovietice.

1 *Le livre dans la République Populaire Roumaine*, București șs.n.ț, 1953.

2 Ibidem, p. 64.

3 Iordan, Iorgu, *Cultura în Uniunea Sovietică*, București, Socec, 1948, p. 9.

4 Maximilian, S., *Editura Cartea Rusă*. În: "Veac nou", an I, nr. 25, 20 mai 1945, p. 2.

5 "Veac nou", an I, nr. 49, 10 nov. 1945, p. 19.

6 Ibidem, p. 1.

7 În: "Veac nou", an II, nr. 44, 5 octombrie 1946, p. 16. Articol semnat v.k. (probabil Victor Kernbach).

8 Moraru, N., *Literatura sovietică în timp de pace și în timp de război*. În: "Veac nou", an I, nr. 13, 4 martie 1945, p. 8.

9 Cornescu, Al., O bibliotecă nouă. În: "Veac nou", an I, nr. 27, 10 iunie 1945, p. 2.

10 Rapoartele delegaților din provincie. În: "Veac nou", an I, nr. 27, 10 iunie 1945, p. 6-11.

11 Maximilian, S., Activitatea Editurii Cartea Rusă-ARLUS. În: "Veac nou", an I, nr. 25, 20 mai 1945, p. 2.

12 După cum observa Adrian Cioroianu, deși la înființarea ARLUS-ului, în 12 noiembrie 1944, Mitiță Constantinescu, fost ministru liberal de Finanțe, guvernator al Băncii Naționale și președinte al decorativului Partid Național Popular, se afla în organigrama asociației "pe o poziție modestă față de trecutul său", va deveni, în mai puțin de o lună, vicepreședinte ARLUS și președinte al Editurii Cartea Rusă (Cioroianu, Adrian. op. cit., p. 126).

Pașaportul pentru rapida sa ascensiune va fi fost publicarea, în a doua parte a anului 1944, a cărții Continentul URSS. Cartea lui Mitiță Constantinescu a avut, cu siguranță, notorietate în epocă. Într-un articol publicat în numărul din 11 ianuarie 1947 al revistei "Veac nou", Gheorghe Dinu relatează despre întrevvederea avută înainte de 1944 cu Mitiță Constantinescu, pe-atunci unul dintre liderii Partidului Liberal, care îi arătase cartea sa, scrisă în timpul regimului fascist.

13 Oeriu, Simion, Raportul general ARLUS. În: "Veac nou", an I, nr. 25-26, 3 iunie 1945, p. 9-12.

14 Constantinescu, Mitiță, Continentul URSS.

15 Săptămâna Cărții Ruse. În: "Veac nou", an II, nr. 37, 17 august 1946, p. 2.

16 Parhon, C.I., Contribuția ARLUS-ului. În: "Veac nou", nr. 46, 19 octombrie 1946, p. 3.

17 Drumul ARLUS-ului. În: "Veac nou", an V, nr. 23, 21 august 1949, p. 7.

Cifrele acestea nu concordă însă cu cele comunicate peste alți trei ani, în 1952, când se vorbea de un număr de 143 de titluri (1.592.800 exemplare) publicate în 1948. Aceeași observație și în ceea ce privește cifrele pentru anul 1949: se vorbea de 398 de titluri, în 5.389.050 de exemplare (În: "Veac nou", an VIII, nr. 13, 27 martie 1952).

18 Iată câteva titluri publicate, în acest scop, de Cartea Rusă în anii 1948-1949: Marin Dima, Antisovietismul: manifestări, cauze, efecte; D.A. Furmanov - 1918; N.G. Cernășevski - Arta și realitatea din punct de vedere estetic; Maxim Gorki - Cu cine sunteți voi, maeștri ai culturii?; Despre literatura și arta sovietică; Bazilevici, C.P.; Bahrusin, S. V.; Foght, A. V. - Istoria U.R.S.S., 3 volume; Muzeul Româno-Rus.

19 În: "Veac nou", an V, nr. 29, 2 octombrie 1949, p. 6.

20 Idem, an VI, nr. 47, 10 noiembrie 1950.

21 Numărul de cărți de beletristică editate în 1951 era 265, în 4.000.000 de exemplare.

22 Unele cărți au avut și versiuni în maghiară, germană, rusă și ucraineană.

23 Într-un articol intitulat Cartea sovietică în țările de democrație populară și publicat în "Literaturnaia gazeta", nr. 108, 1952, G. Filipovici spunea, referindu-se la România, că romanul lui M. Șolohov, Pământ destelenit, s-a epuizat în doar 4 zile de la publicare (ediția I a apărut în 1949).

24 Câteva date despre răspândirea literaturii ruse în țara noastră. În: "Veac nou", an VIII, nr. 13, 27 martie 1952, p. 2.

25 Iată numărul de titluri din perioada 1944-1954: 1944: 8 titluri, 1945: 59; 1946: 33; 1947: 35; 1948: 43; 1949: 149; 1950: 130; 1951: 207; 1952: 122; 1953: 88 și 1954: 80.

26 Afirmatia este sprijinită și de faptul că, în 1950, de pildă, editura anunțase că, dintre cele 1.105.000 exemplare tipărite, 673.000 erau broșuri agitatorice.

27 Printre traducători se numărau și: Miron Radu Paraschivescu (7 titluri), S. Sanielevici (7), Demostene Botez (6), Otilia Cazimir (6), Emma Beniuc (6), Cicerone Theodorescu (6), Tudor Arghezi (5), Petru Comarnescu (5), Radu Boureanu (4), Victor Tulbure (4), Lucia Demetrius (4), Marcel Aderca (3), Miha Dragomir (3), Victor Kernbach (3), Mihai Beniuc (3), Magda Isanos (2), Ion Biberi (2), Radu Tudoran (2), Victor Eftimiu (2), Petru Vintilă (2), Camil Petrescu (2), Laurențiu Fulga (2), Tudor Vianu (2), Tudor Șoimaru (2), Geo Dumitrescu (2), Virgil Teodorescu (2), C. Țoiu (2), Al. Andrițoiu (2), Ion Frunzetti (2), Lucian Boz (1), Mihail Sadoveanu (1), Al. Piru (1), N. Moraru (1), Oscar Lemnaru (1), Alexandru Graur (1), Ov. Crohmălniceanu (1), Damian Stănoiu (1), Veronica Porumbacu (1), N. Cerna (1), Ion Marin Sadoveanu (1), I. Negoitescu (1), Gellu Naum (1), Eugen Jebeleanu (1).

28 Fohrer, Julien. Editura Cartea Rusă. În: "Veac nou", an I, nr. 2, 17 decembrie 1944, p. 2.

29 Un bilanț. În: "Veac nou", an I, nr. 38, 25 august, 1945, p. 2.

30 Ibidem.

31 Petrescu, Cezar, Traducerile și traducătorii. În: "Veac nou", an X, nr. 29, 4 iunie 1954, p. 2.

32 Botez, Demostene. În problema traducerilor. În: "Veac nou", an X, nr. 30, 11 iunie 1954, p. 2.

33 Asupra acestui aspect vom reveni într-un capitol separat.

34 Iordan, Iorgu. Limba traducerilor. În: "Veac nou", an X, nr. 35, 16 iulie 1954, p. 2.

35 În: "Veac nou", an X, nr. 33, 2 iulie 1954, p. 2.

36 Ibidem.

37 Panova, Vera, Tovarăși de drum, p. 8.

38 Ibidem, p. 12.

39 Felix Aderca; Tudor Arghezi; Ion Biberi; Antioh Cantemir; Constantin Chiriță; Paul Constantin; Al.C. Constantinescu; Mitiță Constantinescu; Petre Constantinescu-Iași; Alexandru Corneiciuc; general Ilie Crețulescu; P. Cruceniuc; Marin Dima; N. Dinescu; Scarlat Froda; Alice Gabrielescu; Ioan Grigorescu; Petru Groza; Bogdan Istru; I. Lefter; Aurel Lupan; general Mihail Maltopol; Marin Mihalache; Simion Oeriu; George Oprescu; M. Oprișan; Andrei Oțetea; C.I. Parhon; Lucrețiu Pătrășcanu; Jules Perahim; Z. Perlea; Cezar Petrescu; Emil Petrovici; Popescu-Jianu; Mihail Roller; Alexandru Rosetti; Mihail Sadoveanu; Al. Sahighian; Tudor Savin; Grigore Strungaru; Gabriel Ștrempel; Victor Vântu; Alexandru Zacordoneț.

40 O lună în Uniunea Sovietică, București, Cartea Rusă, 1946, p. 6.

41 Ibidem, p. 29.

42 Ibidem, p. 30.

43 Ibidem, p. 31.